

JOŽA LOVRENČIČ

MARIJA S PRTOVČA

Legenda — Spominu Jan. Ev. Kreka

Stari pastir Jarnej in njegov poganjič Janez sta bila oba reveža. Jarnej ni pomnil ne matere ne očeta in je zrastel kot sirota v Podlonku in je od svojih mladih dni pasel živino po gmajnah pod Ratitovcem. Najbolj vesel je bil takrat, ko je prvič gnal kot pravi pastir živino v planino na Pečano in je dobil še poganjiča. Odtlej je leto za letom vedno težko pričakoval svetega Jurija in je dan za dnem gledal, kako gre zelenje v goro.

Poganjičev je imel že kolikor selška fara podružnic in vsi so pred njegovimi očmi dorastli in zapustili njega in živinico. Ko je Jarnej mislil nanje in slišal, kako se trudijo za ljubi kruhek, je njegov pogled z ljubeznijo romal od svetega Petra in Pavla pri fari v Selcah k podružni sveti Luciji v Dražgoše in k njeni sosedi sveti Jedrti v Lajše, potem k Sv. Križu na Kališe, k svetemu Miklavžu nad Golico pa k svetemu Mohorju nad Zabrekvijo in še je v mislih poiskal svetega Primoža na Jamah, svetega Florijana na Bukovici in svetega Klementa na Bukovščici in še svetega Tomaža in se je vsem zahvalil za ljubo zdravje in pastirski kruhek, ki ni bil obilen, a ga je le toliko, da lahko zadovoljno živi.

Ono leto je dobil novega poganjiča. Bil je Janez in sirota kakor on sam. Mater in očeta mu je vzela črna smrt, njega in dobro leto starejšo sestrico Cilko pa je pustila, da sta ostala v revni kajži in si nista mogla pomagati. Ljudje so menili, da bi bil Bog napravil bolj prav, če bi še njiju poklical k sebi, da bi nebogljena ne bila v vasi za nadlogo in napoto. Tako se je zgodilo, da so bili potem vsi zadovoljni, ko se je po malem Šmarnu vrnil Jarnej s planine in se preselil k sirotama v njuno kajžo in skrbel zanju. Spomladi je vzal Janeza s seboj v planino namesto poganjiča, ki ni maral več zavračati krav, Cilko pa je prepustil in priporočil v varstvo dobrim ljudem.

Tako sta Jarnej in Janez pasla živino na Pečani po Volovski ravni in zadovoljno živela in se lepo pogovarjala o živinici, o travi in o drevju, o pticah, ki so jima od jutra do večera peli, o vremenu, o meglah in oblakih, o solncu in zvezdah, ki so se o svetem Lovrencu tako na gosto utrinjale, kakor bi črna smrt spet hodila po svetu in bi ljudem kar po vrsti ugašale njihove luči na nebu. In pogovarjala sta se še o ljubem Bogu, ki tako čudežno za vse skrbi, in o Mariji in svetnikih in svetnicah, kako so živeli in trpeli za sveto vero in delali čudeže.

Janez je zavračal živino in pridno pazil nanjo in Jarnej je bil kar zadovoljen z njim, zakaj ubogal ga je in mu vse napravil in ustregel, kakor dotlej še noben poganjič. Zato mu pa Jarnej tudi ni

zameril, ko je imel Janez v ilovici pri studencu svoje veselje. Gnetel je ilo in pod rokami so mu rastle najrazličnejše stvari. Napravil je kravice in konje in ovce, napravil psa in mačko in zajca in veverico in ptiče in še ljudi je poskušal napraviti. Jarnej se je dolgo smejal njegovim živalem in možičkom in ženicam, nazadnje pa se mu je že čudil. Najbolj se je pa začudil, ko je Janez lepega dne sušil na solncu veliko glavo, ki je bila taka, kakor bi jo vzel njemu samemu z vratu.

»Glej ga, glej, saj to je pa moja glava!« je dejal Jarnej, Janez se je pa zadovoljno muzal in gledal zdaj glavo iz ilovice zdaj glavo na Jarnejevem vratu.

»Tvoja! Dolgo sem te gledal in dolgo poskušal, pa se mi je nazadnje le posrečilo!« je veselo priznal Janez.

»Zdi se mi, Janez, da mi ne boš več dolgo zavračal krav!«

»Zakaj ne?«

»I, ker si za drugo ustvarjen! Bog je dal vsakemu svoj talent, katerega ne sme zapraviti. Vidiš, meni je dal veselje do živine, ki jo tako rad pasem...«

»Meni tudi!« ga je prekinil Janez.

»Saj, saj, a zraven še veselje do ilovice, iz katere znaš že zdaj take stvari zgnesti. To je poseben talent, ki ga ne smeš zakopati na Pečani pri kravah. Zapomni si, kaj ti prerokujem, še za cerkve boš delal svete podobel!«

»Kadar bom velik, če jih bom znal!« je modro pristavil poganjič.

»Ta čas se pa uči! Ilovica ti tu ne manjka, čez zimo se pa lahko spraviš nad lipov les, ki je mehek in se rad rezlja. Ti ga že pripravim in tudi vseh sort nože in dleta ti spravim k hiši!«

Janezu so zažarele oči in poslej je še rajši ubogal, da bi Jarnej res držal besedo in mu vse pripravil, kar je obljubil. Jarnej pa je bil tudi zadovoljen, zakaj videl je, kako je Janez s še večjo gorečnostjo gnetel ilovico in začel delati svetnike in svetnice, kakršne je videl v farni cerkvi in pri najbližjih podružnicah.

»Bo, bo, kakor sem prerokoval!« je mislil Jarnej, ko je ogledoval nove podobe.

Tisti popoldan pred velikim šmarnom je bil Janez spet pri ilovici ob studencu in Jarnej je slonel zraven ob stari bukvi in gledal, kako se oblikuje pod poganjičevimi spretnimi prsti nov svetnik. Tedaj je zapelo iz doline. Veselo pritrkovanje od farne cerkve in podružnic je prihajalo v planino, kakor bi nekje daleč peli sami angeli.

Janez je prenehal s svojim delom, pogledal Jarneja in ga vprašal, ali pritrkuje nedelji.

»Glej ga, ali ti gre tako hitro čas! Saj smo imeli pravkar nedeljo, jutri bo sreda!«

»In ji pritrkujejo?« se je začudil Janez.

»Seveda ji, pa ne sredi! Mariji pritrkujejo!«

»Ali bo jutri Marijin praznik?«

»Ali ne veš, da je sredi poletja največji Marijin praznik?«

»Veliki Šmaren? Ko gredo vse kače na drevje?« je vprašal Janez in povedal obenem, kaj ve o tem največjem Marijinem prazniku, kar mu je vsako leto pripovedovala rajna mati, da ne bi silil v gmajno stikat za ptičjimi gnezdi.

»Da, vse kače gredo na drevje in kdor po nemarnem ne gre v cerkev in pride kam v gozd, ga kače spravijo ob nebesa, kakor je peklenska kača spravila Adama in Evo ob raj!« mu je potrdil Jarnej.

»Ali naju ne bodo?«

»Midva nisva po nemarnem tu, ko morava služiti. Molila bova in bova v mislih tudi pri maši. In zapela bova tudi!«

In ko je še pritrkavalo v dolini, sta pastir in poganjič pela. V sveti mir lepega popoldne se je glasila pesem o Mariji, katero je Jarnej vsako leto z enakim veseljem ponavljal:

Petelinček lepo poje
od veselja nebeškega,
jutri bo velika maša,
bo Marija v nebesa šla.

Iz srca jima je šla pesem in ko sta tako pela in bila vesela Marijinega poveličanja, se je Janez zagledal proti Konjski ravni, kjer se je belila preko steze kakor razgrnjena ponjava široka, uglajena skril. Na njej je najrajši sušil svoje izdelke, ker jo je solnce v popoldanskih urah tako razbelilo, da je kar pekla. Na beli skalnati plošči je videl črte in jih v mislih vezal in ravnal v Marijino podobo, kako gre v nebesa.

Ko je Jarnej ponavljal zadnji dve vrstici, je Janez onemel in strmel, kakor bi gledal neznansko čudo.

Ali se mu le zdi ali je res? Ali je prišla po stezi in se ustavila na beli skrili ali sanja in je vzrastla iz belega, v solncu se blešččega kamena sprelepa gospa s premilimi očmi in v sprebelem oblačilu, kakor si jo je mislil?

Preden se je mogel zavedeti in si odgovoriti, je slišal:

»Otrok, pojdi na Prtovč in povej ljudem, da bi rada med njimi prebivala!«

Jarnej, ki je videl, kako je Janez onemel in strmel preko njega, se je ves začuden ozrl, ko je zaslišal nepričakovan glas, poln nebeške miline.

»Marijal!« se je zavzel in padel na kolena in sklenil roke.

Janez pa je stal kakor okamenel in strmel in strmel.

»Pojdi!« je ponovila Gospa še bolj milo in že sta videla, kako se je s skrili dvignila kakor bela meglica pod sinje nebo, kjer je izginila v solncu...

S svetim spoštovanjem sta se pastirja približala skrili, pokleknila in poljubila mesto, kjer je stala poveličana Presveta, in sta molila...

Janez se je vrnil na Pečano žalosten.

»Na Prtovču so se mi smejali in niso verjeli. Dejali so, da se mi je sanjalo in da na sanje nič ne dajo. Pa sem šel na vse zgodaj v Selca. Bil sem pri maši in potem sem povedal gospodu, kaj sva videla in slišala. Tudi gospod je zmajal z glavo in rekel, da se je nama vse le zdelo. In še je rekel, da je v selški fari že dosti podružnic in da ni treba novih. Tako nisem nič opravil in Marija bo gotovo žalostna! Nazaj grede sem doma povedal naši Cilki, kaj sem videl, in prišla je z menoj, da bo tudi ona molila na skrili, kjer je stala Marija.«

Tako je povedal Janez.

»Ljudem manjka vere. Slabo bo še na svetu!« je rekel Jarnej in se zamislil.

Otroka sta šla k skrili. Janez se je kmalu vrnil, Cilka pa je tam obklečala in molila.

Ko je odzvonilo v dolini poldan, je Cilka tako hitela k stanu, da ni nog niti čutila.

»Marija! Marija! Jaz sem jo tudi videla in tudi meni je naročila, naj grem na Prtovč!« je že od daleč klicala in potem vsa iz sebe od neznanskega veselja pripovedovala o svoji sreči. In nič ni čakala, da bi kaj jedla. Urno je odhitela s planine, da pove ljudem, da se bratu in Jarneju ni sanjalo in ne zdelo, ampak da se je Marija res prikazala in da hoče ostati na Prtovču.

Pa tudi Cilki niso verjeli.

In se je napravil potem sam Jarnej v vas in je šel od hiše do hiše, od Matjaža, Štancarja in Groharja do Kajžarjevih in drugih in z živo besedo ponavljal, kar sta že otroka povedala, a so mu rekli, da gre na otroški um. In ni opravil nič na Prtovču in tudi v Selcih pri gospodu nič. Vrnil se je na Volovsko ravan in bil še bolj žalosten, kakor Janez in Cilka, s katerima je poslej hodil vsako jutro in opoldne in zvečer k skrili, da so tam molili in častili Marijo, ki je Prtovčani ne marajo.

Janez ni delal več krav in konj in veveric in zajcev in ptičev, tudi možičkov in ženic ni več delal in ne svetnikov in svetnic. Dan za dnevom je gnetel ilovico, dan za dnevom skušal napraviti Marijo, kakor jo je videl. Jarnej in Cilka sta ga hvalila, a sam je bil žalosten, zakaj kar je napravil, se mu še zdaleč ni zdelo tako, da bi bilo vredno predstavljati Njo, ki je bila v nebesa vzeta.

Ilovica je ostala ilovica in ni bila bela.

Da bi poskusil s skalo?

Dleta nima in ne kladiva.

Pa z lipo?

Jarnej je držal besedo in mu je že pred mesecem posekal lipo za zimo in jo razžagal na kose. Žago ima, sekuro ima in oster nož mu je Jarnej tudi že kupil.

Nič ni povedal ne Jarneju ne sestri. Skrivaj je obtesoval lipov panj in ga potem obrezoval in rezal in rezljal in od dne do dne je rastla iz lesa razločnejša oblika ženske postave. Preko lepo oblikovane glave in milih potez v obrazu je prešel k obleki, ki se je opasana v gubah spuščala do tal. Izpod vrhnje obleke so se širile bele roke, kakor bi vabile in klicale vse k sebi. In bele noge so stale na beli skali, iz katere so poganjale rože in lilije.

Ko je končal, je prinesel svoje delo v stan.

»Marija!« je vzkliknila veselo sestra.

»Marija!« je ponovil Jarnej in se ne malo čudil.

»Ali ji je kaj podobna?« je vprašal Janez, ki bi rad napravil Marijo še lepšo, vse lepšo.

»Je, je,« je hitela sestra in Jarnej je tudi pokimal, samo pristavil je, da človeške roke niso zmožne, da bi mogle narediti, kar je nebeško.

»Potem bom pa še poskušal, dokler se mi ne posreči taka Marija, kakor sem jo videl. Molil bom in gotovo mi bo ona sama pomagala! To pa pustimo tukaj, da bo v spomin pri skrili!« se je odločil Janez.

»Ne,« je rekel Jarnej. »Ker ljudje ne marajo začeti zidati cerkve na Prtovču, ji bova midva napravila znamenje in vanj denemo tvojo podobo!«

»Ljudje se bodo norčevali iz nas!« je menil Janez.

»Naj se norčujejo, Marija pa bo le vesela!« ga je potolažil Jarnej.

Na mali Šmaren so bili še vsi trije na Pečani. Vreme je bilo lepo in kmetje so želeli, naj bi še kak teden pasli. Ko je zvonilo v dolini k maši, so Jarnej, Janez in Cilka klečali na skali in molili.

In tedaj se je spet zgodilo.

Sredi med njimi je vstala nebeška Gospa. Žalostna je bila in je žalostno rekla:

»Povejte ljudem, ker me ne marajo na Prtovču, grem tako daleč, da bodo imeli krvave žulje na nogah, ko bodo prihajali k meni!«

Tako je rekla in se vzdignila in šla. In so gledali za njo in so videli, da gre čez gore na koroško stran...

Čez mesec dni je že stalo na Prtovču Marijino znamenje.

Minilo je nekaj let. Pastir Jarnej je imel drugega poganjiča. Janez je živel v svoji kajži in je rezljal svetnike in svetnice, ki so jih pri njem naročali od blizu in daleč.

Cilka je šla v Ljubljano. Služila je pri imenitni gospodi. Nekega dne je prala ob Ljubljanici. Pa se je bila preveč nagnila čez plošč nad vodo in spodrsnilo se ji je in je omahnila v deroče valove.

»Marija s Prtovča, pomagaj mi!« je še zaklicala in že so jo zakrili valovi in jo nesli s seboj. Zdaj pa zdaj se je prikazala na površju, krilila z rokami in — Marija ji je pomagala. Tam se je nagibala nad vodo vrba in Cilka se je oprijela veje in se rešila.

Takrat se je zaobljubila, da bo vse, kar zasluži, dala za cerkev na Prtovču. Gospodi, pri kateri je služila, je povedala, kako je videla z bratom in s starim pastirjem na Pečani Marijo in kaj je želela. Tudi je povedala, kaj se je zaobljubila, ko je bila v smrtni nevarnosti in ni več mislila, da bo še ostala pri življenju.

Gospa in gospod sta bila pobožna in Cilki ni bilo treba dolgo čakati, da je izpolnila svojo obljubo.

»Vse življenje boš pri nas služila, nič ti ne bo manjkalo, plačamo pa ti vse že naprej v čast božjo in da bo Marija tudi nam vedno pomagala!« sta ji rekla gospod in gospa in sta ji dala toliko denarja, da je Cilka kar gledala.

»Ta denar bo za cerkev!« je rekel gospod in je poiskal zidarje in jih poslal na Prtovč. In so začeli zidati in so dozidali Mariji cerkev.

Ljudje so se čudili in niso mogli verjeti, da je res, ko je za veliki Šmaren že stala cerkev in je bilo vse pripravljeno in so samo še čakali, da bi prišel župnik in blagoslovil božji hram in maševal.

Stari pastir Jarnej je prišel tedaj s Pečane in s podobarjem Janezom sta šla v Selca k župniku, da bi plačala za prvo mašo v novi cerkvi na Prtovču, ki naj bi jo bral na Marijin praznik v spomin na oni dan, ko se je bila prikazala na planini.

»Sezidali ste cerkev in jo zdaj imate, čeprav je že drugih podružnic dovolj in sem vam svetoval, da bi rajši dali oni denar za farno cerkev in večne maše. Na, pa me niste poslušali! Zdaj naj se človek spet poti nekajkrat na leto gori v vaše strmine!«

Tako je odgovoril župnik pastirju in podobarju in nista vedela, ali bo gospod prišel ali ne, zakaj tudi denarja ni maral. — — — —

Z nejevoljo je vstal župnik na veliki Šmaren in se odpravil na pot mrmrajoč, kako ga bo strmina zdelala. Komaj je začel iti iz doline navkreber, so mu noge odpovedale. Ni se mogel več ganiti in se ni mogel. Začudeno se je pogledal po nogah in šel z rokami preko njih, a nič ni pomagalo. Ljudje, ki so ga došli, so obstali in so ga spraševali, če mu je slabo.

»Nič mi ni,« je mrmral, »samo naprej ne morem. Noge so mi odpovedale, pa je!«

In so ga hoteli nesti.

Pa se ni dal.

»Kar naprej pojdite, bo že minilo!« jih je gonil in ljudje so ga ubogali, ker so vedeli, da ne trpi ugovarjanja.

Ko je ostal tako sam in se le še ni mogel ganiti, je pomislil, da se je morda pregrešil s svojim mrmranjem. In se je pokesal, da je bil tako malo vnet, ko bi moral goreti za božjo in Marijino čast. In je vzdihnil:

»Marija s Prtovča, pomagaj mi!«

Tako je vzdihnil in že je čutil, kako se mu je začela spet pretakati kri po nogah, in poskusil jih je premakniti in šlo je.

»Hvala ti, Marija s Prtovča!« se je zahvalil in se potem vzpenjal v reber tako lahko kakor še v mlajših letih ne. In je ves svež in nič utrujen prišel na Prtovč, blagoslovil cerkev in pridigal o Mariji tako lepo, da so se ljudje vsi ginjeni jokali in se potem med mašo priporočali Njenemu varstvu, ki jih je z oltarja vabila k sebi z razprostrtimi rokami, kakor jo je bil napravil na Pečani poganjič Janez.

Ko sem šel na Pečani z Volovske ravni na Konjsko ravan, sem prišel po stezi do one skrili, ki je danes še prav taka, kakor je bila pred zdavnimi leti. V njej se še vedno razločno vidita dve stopinji, ki spominjata hribovce na oni dan, ko se je Marija tu prikazala in odšla potem na koroško stran... Na koroško stran, na Svete Višarje je odšla, kakor pravijo, in beseda o krvavih žuljih na nogah se je izpolnila in se še vedno izpolnjuje... Cerkev na Prtovču pa samuje in čaka romarjev, ki jih ni in ni. Eden je bil, ki je hodil leto za letom k Mariji na Prtovč in jo prosil pomoči, ko je mislil in snoval — usodo našega naroda.

Ni še čas, a bo prišel, ko bo ta Eden živel v legendi o romarju, ki mu je Marija s Prtovča pomagala, da je s svojo besedo obudil Slovence v novo življenje.

FRANCE BEVK

UBOGI ZLODEJ

VII

Skozi majhna, zamrežena okna županskega urada, ki je bil nastanjen v kmečki izbi in sosednji kamri, se je razlivalo pomladansko solnce. Svetlo in toplo, kakor da je poletje, se je pretakalo čez kupe spisov in prediralo skozi špranje vrat na temen hodnik. Ozek pramen svetlobe je padal prav pred Pečarja, ki se ni mogel odločiti, da bi potrkal. Bil je tako majhen in plah, da bi se bil še ostrega pogleda prestrašil.

Vstopil je, tedaj ga je pozdravila velika kmečka peč v kotu tako po domače, da so ga hkrati minili tesni občutki in je dvignil glavo. Biló mu je, kakor da je zašel v kmečko hišo. Nehote mu je šinil pogled v kot, iskal je razpelo. Za dolgo, črno mizo je stala sloka plavolasa dekle s pristriženimi lasmi in brskala med spisi. Šele ob pogledu nanjo se je spomnil, da se mora odkriti. Z nasmehom zadrege, ki mu je omilil ostre poteze na obrazu, si je potegnil klobuk z glave in nekaj zamomljaj v brado.